

Luis de Sebastián

Catedràtic d'Economia a ESADE, URL

Ponència pronunciada en castellà

1. L'ajuda humanitària dels estats.

L'ajuda dels estats, en tant que acte polític, sempre ha estat interessada. La misericòrdia, la compassió, la justícia social no són valors que moguin generalment als mecanismes de decisió polítics. Per a l'ajuda humanitària a l'exterior, que suposa una renúncia a l'ús de recursos econòmics interns, sempre hi ha hagut una raó d'estat, i normalment també una raó econòmica.

Però abans d'entrar en matèria, aclarirem alguns termes més utilitzats. Entenc per ajuda humanitària en aquest assaig: a) La que dona el govern de l'estat (i la Generalitat en el cas de Catalunya) en concepte d'*ajuda oficial al desenvolupament*, AOD, segons les especificacions de l'OCDE, que detallen quines operacions i transferències es poden considerar, com a tals i quines no. Aquesta ajuda pot ser *bilateral*, si la concedeix un govern a un altre, o *multilateral*, si la concedeix una institució multilateral (a la qual molts països aporten diners) com el Banc Mundial, el BID, la Unió Europea, etc. D'aquest tipus d'ajuda és del que en parlem especialment. b) La que donen ciutadans individuals a través d'organitzacions no governamentals per a projectes i programes concrets, és l'*ajuda privada*. Però s'ha de tenir en compte que de vegades l'ajuda oficial es canalitza per mitjà d'organitzacions privades (Cebemo, Novit a Holanda). Seria ajuda oficial canalitzada privadament. c) En un sentit menys propi, també em refereixo com a ajuda als fons que bancs i empreses privats inverteixen, com a préstecs o inversió directa, en els països en desenvolupament, contribuint a augmentar el cabal que aquests països necessiten per finançar el procés de desenvolupament. Aquesta darrera en cap sentit és ajuda humanitària; és en tot cas ajuda econòmica, que hem de considerar perquè en els plantejaments actuals se la considera com una alternativa vàlida a l'AOD.

Entenem que l'ajuda consta de préstecs i donacions. De l'AOD la major part consisteix en préstecs i només una part menor són donacions, transferències que els països no han de tornar. Per què anomenem ajuda a aquests préstecs? Perquè són "concessionals", és a dir, es concedeixen en millors termes que els que els països podrien obtenir en els mercats financers privats. De vegades es donaven préstecs a tipus d'interès més baixos que els del mercat, però a l'actualitat l'element d'ajuda en els préstecs és la prima de risc (els bancs comercials només concedirien crèdits a alguns països amb una elevada prima pel risc) i els terminis, amb períodes de gràcia i llargs terminis per tornar el principal. La major part de l'ajuda econòmica pel desenvolupament genera deute als països que la reben.

2. La filosofia d'ajuda humanitària al descobert.

Per veure el rerefons econòmic i polític de l'ajuda humanitària només hem de llegir els arguments que s'estan creuant actualment en el Congrés dels Estats Units a favor i en contra de la provisió d'ajuda, tant multilateral com bilateral, als països en desenvolupament. La qüestió es debat vivament, perquè una gran part dels legisladors

americans, guiats pel senador Jesse Helms, voldrien tallar al màxim aquesta ajuda – sense afectar l’ajuda a Israel- so pretext de que ja no és necessària per “contenir el comunisme” i de que la inversió pel desenvolupament ha de deixar-se a les empreses i capitals privats. Ambdues raons reforçarien el replegament general necessari dels Estats Units d’escena mundial –del govern més que de les empreses- per concentrar les seves energies polítiques i recursos en la solució dels seus problemes domèstics.

El senador Helms representa un poderós corrent d’opinió que intenta aïllar els Estats Units de tots els problemes mundials de desenvolupament, democràcia i estabilitat política que els van tenir preocupats mentre va durar la “Guerra Freda”. La tendència aïllacionista es fixa expressament en l’ajuda econòmica bilateral –que els EE.UU. realitzen per la USAID- i en les institucions que canalitzen l’ajuda multilateral, com el Banc Mundial, per la privatització del qual clamen els aïllacionistes, el Fons Monetari, a qui la majoria del Senat es nega a propiciar més fons, i els altres bancs de desenvolupament, així com les institucions d’ajuda del sistema de les Nacions Unides.

Aquells que, contra aquest rerefons de reducció i replegament, intenten justificar l’ajuda al desenvolupament han recorregut a diferents arguments i estratègies. Els arguments són generalment d’ordre polític però amb fortes ressonàncies econòmiques: els Estats Units tenen un dèficit comercial molt elevat; una manera de reduir-lo és exportar més i una manera d’exportar més és conquerir nous mercats i aconseguir nous contractes per mitjà de l’ajuda externa; sense aquesta ajuda, diu l’argument, el dèficit seria encara més gran. Una estratègia, que considero especialment il·lustratiu del que vull expressar en aquest paper, és la de reduir l’ajuda a uns pocs països que anomenen “pivotals”:

“Una estratègia de discriminar rigorosament en la provisió d’ajuda als països en desenvolupament beneficiaria la política exterior americana de moltes maneres. Primer, com el país més ric del món, amb gran quantitat d’actius a l’estranger i el que més té a perdre de la inestabilitat global, els Estats Units necessiten una estratègia conservadora... Una reestructuració pragmàtica de l’ajuda americana és millor que no donar res als països en desenvolupament, cosa que pot succeir si les tendències aïllacionistes s’intensifiquessin. Concentrant en uns pocs estats pivotals augmentaria la influència americana en ells i milloraria les possibilitats de convèncer al públic de gastar recursos a l’estranger”.¹

Els països “pivotals” serien els més grans i millor dotats de recursos: Mèxic i Brasil; Algèria, Egipte i Àfrica del Sud; Turquia, Índia i Pakistan; i Indonèsia. Els seus èxits o fracassos afectaran poderosament les àrees veïnes i afectaran als interessos americans. Però quins són aquests interessos?:

“Les amenaces als estats pivotals no són comunisme o agressió sinó excés de població, emigració, degradació del medi ambient, conflictes ètnics, i inestabilitat econòmica; fenòmens tots ells que les forces de seguretat tradicionals tenen dificultats per enfrontar. La industrialització “bruta” del món en desenvolupament, creixement de la població il·limitat i les conseqüents pressions migratòries, el sorgiment de poderosos cartels de la droga, el flux il·legal d’armes, l’erupció de conflictes ètnics, el floriment de grups terroristes, la difusió de nous virus mortals, les turbulències dels mercats emergents, una llista en fi de nous problemes que també ha de preocupar als americans tot i que només sigui perquè els seus efectes secundaris poden fer malbé els interessos dels Estats Units”.²

La justificació d’aquesta ajuda es fa obertament en funció dels interessos americans, polítics i econòmics. No es tracta d’evitar certs mals pel que signifiquen per a les

¹ Robert S. Chase, Emily B. Hill and Paul Kennedy (1 996) "Pivotal States and US Strategy " *Foreign Affairs*. January/February pp.33-51

² Loc. Cit. Pp 35 y 36

poblacions afectades, sinó perquè poden afectar als interessos americans. Així ha estat sempre.

3. La gènesi de l'ajuda humanitària. Els fonaments econòmics del **Pla Marshall**.

La primera operació d'ajuda humanitària dels temps moderns, i la que probablement ha tingut més èxit va ser el **Pla Marshall** (Maig 1947-Desembre 1953). Abans del final de la Segona Guerra Mundial no existien els països subdesenvolupats en quant a tals –o millor, no es parlava d'ells-. Per començar, la immensa majoria eren colònies de les potències europees, i als països independents pobres d'Amèrica Llatina (El Salvador, Nicaragua, Bolívia, etc.) no se'ls considerava ni se'ls tractava com a subdesenvolupats o en vies de desenvolupament. El sorgiment dels països subdesenvolupats, com a realitat política i econòmica que reclama una atenció especial i una política cap a ells, es dona com a resultat de la descolonització que va abocar al món una sèrie de països independents amb uns ingressos baixos i moltíssima pobresa.

Però el primer gran pla d'ajuda pel desenvolupament va ser el Pla Marshall concebut pel Subsecretari d'Estat Dean Acheson, que el va anunciar primer el maig 1947, i va ser proclamar a Harvard pel Secretari d'Estat, general George Marshall, un mes després. En aquest discurs deien, entre altres coses:

“La realitat és que les necessitats d'Europa pels 3 o 4 propers anys d'aliments i altres productes essencials procedents de l'estranger, principalment d'Amèrica, són tant més grans que la capacitat actual de pagar que ha de rebre una ajuda substancial o caure en un deteriorament econòmic, social i polític de greus conseqüències... A més l'efecte demoralitzador sobre la resta del món i les possibilitats d'aldarulls que podrien resultar de la desesperació dels països afectats, les conseqüències per a l'economia dels Estats Units són evidents per a tothom. És lògic que els Estats Units facin tot el que siguin capaços per ajudar a restaurar la salut normal de l'economia mundial, sense la qual no pot haver estabilitat política ni pau”.³

Les conseqüències per a l'economia dels Estats Units eren en aquell temps que els seus exportadors, una vegada que havien decidit produir per a l'exportació, es quedaven sense els millors mercats potencials de l'univers (Europa i el Japó), dependents dels estrets mercats llatinoamericans i dels del Bloc Soviètic que els hi oferien poques garanties econòmiques i menys polítiques. El Pla Marshall reflecteix la “mobilització dels interessos exportadors” d'Estats Units⁴, que havien sofert durant la Gran Depressió (1930-1939) i havien vist els seus dies de glòria durant la guerra. Els interessos exportadors nord-americans, tot i que no representaven llavors una part important del producte nacional (un 7 o 8% com a molt), estaven molt concentrats en unes poques indústries de gran influx polític, les que conformarien l'anomenat “complex industrial militar”, en frase feliç del President Eisenhower. La reconstrucció d'Europa va ser el gran negoci de les empreses nord-americanes en aquells anys. Amb aquesta noció són tres els pilars de l'estabilitat americana i de la seva presència la món: la contenció del comunisme, la reconstrucció dels mercats sota hegemonia americana, i la imposició de la cultura i els valors d'una societat democràtica utòpica. A això se li va sumar la supressió de la dissidència interna que va tenir la seva màxima expressió en el senador Joseph McCarthy.

³ Richard Hofstadter. 1982. "Document 9. The Marshall Plan". *Great Issues in American History*. Volume 111. Vintage Books. New York, pp 408-411

⁴ Una de les raons per les quals els Estats Units no es van arreplegar i tancar en si mateixos, com va fer després de la Primera Guerra Mundial, és per la força que havien pres durant la guerra les empreses exportadores d'avions, armament i vehicles de transport. La més important, tanmateix, era “el desafiament comunista de conquerir el món per mitjà d'una revolució universal”. Peter Kennen. Edit. 1994. *Managing the World Economy. Fifty Years After Bretton Woods*. Institute for International Economics. Washington D.C. pp. 15-18

4. El desenvolupament del Tercer Món.

Quan comencen a aparèixer els nous països independents, Índia, Pakistan, Indonèsia, Egipte, Algèria, el Congo, etc., els Estats Units i els seus aliats europeus es van trobar davant el desafiament de guanyar-los pel seu camp d'influència tant política com econòmica. Suposant que es tracten en una altra part d'aquest cicle els interessos polítics de l'ajuda humanitària, ressaltaré aquí els econòmics. La independència va suposar a les antigues metròpolis la pèrdua de mercats captius, mercats de no gran poder adquisitiu, però mercats al cap i a la fi, i alguns, com la Índia, amb gran nombre i dinàmica de població. La metròpolis també representa un mercat captiu pels productes de les colònies, per la qual cosa les relacions econòmiques entre les dues parts van tendir a mantenir-se encara després de la independència. Aquesta relació mútua es va anar debilitant amb el temps, a mesura que les colònies diferenciaven els seus productes i la Unió Soviètica i altres països del Tercer Món s'oferien com a possibles destinataris de les seves exportacions. Una manera de mantenir la relació i evitar la tendència a separar-se de la metròpolis va ser l'ajuda econòmica.

Amb l'ajuda econòmica dirigida a les antigues colònies s'aconseguien varies coses: en primer lloc mantenir lligats a les empreses, institucions i mercats del país nou als subministradors tradicionals de la metròpoli. Per això es va inventar l'*ajuda lligada*, o ajuda els fons de la qual només poden utilitzar en compres al país donant o en els que aquest permeti si el donant no pot abastir-la d'alguna cosa. En segon lloc es transferia als països nous tecnologia obsoleta que s'hagués hagut de o bé continuar aprofitant amb minva de productivitat o bé llençar a les escombraries a cost perdut. La transferència del que es va anomenat "tecnologia apropiada" feia rendible la substitució i introducció de noves tecnologies a terminis cada vegada més curts. La transferència de tecnologia com a forma d'ajuda creava la dependència tècnica amb el proveïdor, per mitjà de parts, components, i recanvis, com van comprovar els cubans quan van decidir canviar tots els seus equips a tecnologia russa. Per últim l'ajuda lligada proporciona als tècnics i professionals del país donant una sortida de treball generalment ben pagat als nous països, on molts dels primers tècnics i assessors van fer bons negocis personals. El manteniment dels vincles econòmics colonials entre països independents tenia també l'avantatge de mantenir les fonts d'abastiment de matèries primeres en termes favorables per a la metròpoli.

Els nous països de seguida es van topar amb els límits i inconvenients d'aquesta mena d'ajuda i van intentar sortir-se'n de la trampa de l'ajuda lligada. Molts preferien els productes americans –o els alemanys- als que podien oferir França, Anglaterra, Bèlgica o Holanda, i en això van tenir el recolzament dels Estats Units. La competència entre potències occidentals va portar al multilateralisme, o ajuda multilateral, per obrir els beneficis de l'ajuda que cullen els ajudadors a tots els països industrialitzats, sense haver de competir entre ells en el terreny vidriós de les relacions especials entre ex colònia i metròpoli. El que va fer va ser potenciar les institucions multilaterals, el Banc Mundial, l'OCDE que ja existien –i els bancs de desenvolupament regionals que es van fundar per a tal efecte- però que havien tingut poca importància en la reconstrucció d'Europa i el Japó. En aquestes institucions se supera el bilateralisme en l'ajuda en tant que els beneficiaris de préstecs o donacions poden dirigir-se a una àmplia gamma de proveïdors (i no només a un), tot i que l'ajuda segueix estant lligada, perquè amb els fons de la institució no es poden comprar materials ni equips, ni contractar experts en països que no són membres i per tant no contribueixen fons al banc. De totes maneres és preferible des del punt de vista del receptor aquesta llibertat a les limitacions de l'ajuda bilateral lligada. Jagdish Bhagwati estimava a principis de 1970 que el 80% de l'ajuda oficial al desenvolupament era bilateral, i afirmava que "l'ajuda continuarà sent un instrument de política exterior fins i tot quan sigui per motius "humanitaris".⁵

⁵ Jagdish Bhagwati. Edit. 1972. *Economics and World Order. From the 1970's to the 1990's*. The Free Press New York pp. 10- 13

Havent augmentat considerablement l'ajuda multilateral, les proporcions han canviat, però no massa. Es pot estimar que les tres quartes parts de l'AOD (ajuda oficial al desenvolupament) és bilateral i gairebé en la seva totalitat lligada amb major o menor grau d'amplitud. La pràctica de l'ajuda va portar a alguns a considerar l'ajuda com un instrument més de l'imperialisme (Teresa Hayter "Aid as Imperialism", Penguin Books). Hi ha ajuda que no sigui lligada? Poca ajuda oficial, és a dir, la que prové dels fons públics d'un estat, el que mostra que darrere d'aquesta ajuda hi ha sempre d'alguna manera la "raó d'estat".

A aquests problemes s'hi afegeixen altres inconvenients. És ajuda d'estat a estat i cap preguntar-se en quina mesura arriba als més pobres, millora el nivell de vida de les majories i serveix per satisfer les seves necessitats bàsiques. S'ha de "definir la pobresa en termes de gent més que en termes de països o estats" (J. Bhagwati), però l'ajuda oficial, precisament per ser política i interessada, mai va trobar la manera de fer-la arribar al que més la necessitaven. La necessitat de buscar compensació (contractes, compres, etc.) fa que l'ajuda es dirigeixi als que poden fer-ho, és a dir, els funcionaris de govern, personal d'empreses públiques, o altres institucions oficials.

En els anys seixanta hi va haver una mena d'eufòria en l'ajuda al desenvolupament, els països semblaven voler compartir la prosperitat universal de la dècada. Per això potser es va fixar per a la segona dècada del desenvolupament un nivell d'ajuda que representés el 0,7% del PIB dels països desenvolupats que s'hauria d'assolir cap el 1972 (la meta de l'1% que s'havia fixat per a la primera dècada va resultar a totes llums exagerada!). Aquest és l'origen del famós 0,7%, que segueix sent un nivell de referència. Com és sabut, gairebé cap país l'ha aconseguit i les tendències actuals són més aviat pessimistes, com veurem.

A la dècada dels setanta, en canvi, s'acaba l'època daurada de l'economia mundial⁶. La inflació als Estats Units, provocada per un finançament "heterodox" de la guerra del Vietnam, fa inviable el sistema de tipus de canvi fixes que s'havia dissenyat a Bretton Woods, i amb això el dòlar deixa de ser la peça angular, l'àncora del sistema i l'economia mundial entra en crisi. Com a resultat d'aquests desajustaments i l'oportunitat que ofereix la guerra del Yom Kipur (1972), els països productors de petroli reunits a l'OPEC pugen els preus del cru. El resultat d'aquests successos per a l'ajuda al desenvolupament és devastador; no només es redueix en termes nominals sinó que es redueix més encara en termes reals degut a la inflació mundial.

En aquestes circumstàncies es donen moviments de rebuig a l'ajuda per part dels països en desenvolupament i, davant les possibilitats noves que sembla oferir el comerç internacional, es llança l'eslògan "Comerç més que ajuda"⁷, amb la qual cosa es vol donar a entendre que, si es canviessin els termes de "l'intercanvi desigual", els països en desenvolupament podrien guanyar per mitjà del comerç més del que treuen per mitjà de l'ajuda. L'èxit de l'OPEC es converteix en el somni de tots els productors de matèries primeres, que comencen a esgrimir en els fòrums internacionals (Nairobi, UNCTAD 1976) el suposat "commodity power" (el poder dels productes primaris) i a fer flexions per conquerir els mercats de productes primaris. Els països desenvolupats reaccionen davant "l'amenaça del tercer món", que utilitza precisament els fons d'ajuda per evitar que els països formin cartels, tipus OPEP, per pujar el preu dels productes primaris. Al mateix temps es donen les condicions objectives per desenvolupar una altra alternativa a l'ajuda tradicional, que té a la vegada la virtualitat de lligar els països

⁶ Que se sol comptar com els 25 anys entre 1947, la posada en marxa del Pla Marshall, i el 1972, el començament de la inestabilitat monetària al món.

⁷ 'Títol d'un famós article de Fred Bergsten a *Foreign Affairs*, que planteja una estratègia de confrontació amb les pretensions de cartelització dels països productors de matèries primeres'. Perquè no estaven recolzats per cap prebenda o col·lateral, són simplement per la capacitat i la voluntat dels governs sobirans a tornar els crèdits.

en desenvolupament al major benefici dels desenvolupats. Em refereixo al finançament privat del desenvolupament per mitjà del reciclatge dels petrodòlars.

5. La alternativa del capital privat pel desenvolupament.

L'interès econòmic dels països rics en les relacions econòmiques orientades a finançar el desenvolupament es fa patent i manifest amb la substitució dels fons públics d'ajuda al desenvolupament per fons privats. Els excedents d'alguns països productors de petroli, dipositats en bancs occidentals, els hi van crear a aquests la preocupació de reciclar, és a dir, col·locar en inversions a llarg termini, els fons altament líquids provinents d'aquests excedents. A aquesta operació se la va anomenar "el reciclatge dels petrodòlars". Una manera de col·locar aquests fons, i resoldre així el problema, va ser en préstecs "sobirans" als països en vies de desenvolupament que més prometien en termes de creixement, existències de recursos naturals i en definitiva en capacitat de pagar. Als països amb menors recursos i possibilitats se'ls va seguir ajudant de la manera tradicional, almenys fins que aquests també van entrar pel camí de l'endeutament extern. Es desenvolupa així l'alternativa de contribuir a finançar el desenvolupament d'aquests països per mitjà de bancs privats en lloc de préstecs del Banc Mundial i d'altres institucions bi- i multilaterals.

Aquests canvis porten a principis dels anys vuitanta al problema del deute extern, que seria el tema d'una altra sèrie de conferències. Aquí hem de mencionar-ho, perquè, quan els països es declaren més o menys insolvents, es torna a recórrer a l'ajuda, financera directa per mitjà del FMI, amb la sana intenció d'evitar el col·lapse del sistema financer i monetari dels països més desenvolupats. Aquesta mena d'ajuda era principalment per capacitar als països deutors a pagar, és a dir, per salvar la situació d'exposició i gairebé fallida d'un bon nombre de bancs americans, japonesos i europeus. La major part dels préstecs que els organismes multilaterals d'ajuda van donar a Mèxic, Brasil, Argentina, Nigèria, Indonèsia, Egipte, etc., a la dècada dels vuitanta anaven destinats a buscar solucions al problema del deute extern, entès com a problema, primer i principal, dels bancs que havien prestat enormes sumes a aquests països. Els pagaments del servei del deute s'han empassat tota l'ajuda al desenvolupament, sense que aquesta pogués fer l'efecte degut, pel qual estava originalment pensada, d'augmentar la capacitat productiva i de generació de riquesa dels països menys desenvolupats. Així com en els setanta es demanava: comerç en lloc d'ajuda, ara és necessari demanar que es redueixi o s'elimini el deute extern com la millor manera d'ajudar al desenvolupament dels països pobres, com, per exemple, Nicaragua que suporta el pes d'un deute extern tres vegades superior al seu producte nacional. Però els interessos econòmics que s'oposen a aquesta solució són massa grans com per esperar aviat algun resultat. Mentre, l'ajuda se'n va en servir el deute extern.

6. El futur de l'ajuda al desenvolupament.

Aquests darrers anàlisis mostren les enormes limitacions que té el finançament privat del desenvolupament dels pobles. "L'ajuda" —econòmica tot i que no humanitària— dels agents financers privats resulta en molts aspectes pitjor que la de les institucions públiques. Com ha mostrat la crisi actual en els casos d'Àsia i Rússia, la dependència de capital estranger privat, -amb clares intencions especulatives-, converteix als receptors en economies extremadament fràgils, al servei dels vaivens d'optimisme i pessimisme, quan no manies, dels inversors internacionals, que durant algun temps omplen de moneda estrangera les arques del país, per després buidar-les en un parell de dies, creant un caos econòmic i social. A més les institucions financeres i reguladores (banc central, etc.) dels països en desenvolupament no estan preparades per manegar les complicacions de les finances internacionals amb profit. Òbviament el món no ha trobat una manera eficient i equilibrada de proveir fons externs pel desenvolupament dels països menys avantatjats.

Tanmateix, en la mesura que els països necessitin fons externs –ajuda pel desenvolupament- (que deixarien de necessitar-los si l'estalvi intern fos més elevat⁸), ha de continuar la provisió "pública" de fons externs pel desenvolupament. Per altra banda, ningú pot impedir a un país sobirà que vagi als mercats de capitals, si aquests li donen entrada, per això ni es pot demanar i menys aconseguir que no hi hagi finançament privat. A la majoria dels països els dos tipus de finançament els hi anirien bé. Però és necessari que l'ajuda pública tingui un caràcter veritablement humanitari, una proporció major de donació (que no generi deute), que sigui més abundant i sobretot de millor qualitat. Els arguments d'aquesta conferència no condueixen a demanar que s'acabi l'ajuda oficial al desenvolupament, com volen els aïllacionistes americans i els d'altres latituds (i alguns idealistes ben intencionats), sinó a demandar que l'ajuda sigui de millor qualitat, que arribi efectivament als qui la necessiten, que sigui abundant i que no sigui lligada, ni lligada de la manera que sigui a proporcionar al donant addicionals avantatges econòmics. Tot i que alguna mena d'ajuda, com l'alimentària donada a alguns països de l'Àfrica, sembla haver tingut efectes nocius pel desenvolupament dels mercats agrícoles locals, i una altra ajuda ha servit per engrossir les fortunes de governants i funcionaris corruptes, o simplement s'hagi utilitzat malament, en general l'ajuda ha tingut alguns efectes positius, que es poden i s'han de millorar. En tot cas és desitjable que es continuï, perquè sense ella les coses serien encara pitjor. De vegades en criticar excessivament l'ajuda oficial pel desenvolupament fem el joc als qui des de l'extrema dreta insolidària i egoista volen acabar amb el que queda d'aquesta ajuda en ares d'una altra que no existeix.

Ara les coses van malament. Els governs més rics del món han reduït la seva ajuda als països en desenvolupament com a proporció del seu PIB al nivell més baix en 45 anys⁹. Pressions sobre els governs per reduir el dèficit fiscal, així com una certa "fatiga de la compassió" i cert desinterès del públic han portat a que l'ajuda caigués severament en 1995 (últim any del que es tenen dades comparables), segons un informe de l'OCDE. L'informe nota que aquesta reducció s'ha vist compensada per una major aflluència de diners en concepte d'inversions privades, cosa que fa que el flux net de fons als països en desenvolupament hagi augmentat. Això abans de la crisi, en aquests moments (Octubre de 1998) en què aquests fons d'inversió directa s'han assecat, el balanç és clarament negatiu. A més, com ja hem dit, els fons privats no van per igual a tots els països en desenvolupament, sinó que es concentren en uns pocs països, Xina, Mèxic, Brasil, Argentina, Indonèsia, Malàisia i pocs més. L'ajuda dels 29 països de l'OCDE (el club dels països rics) en 1995 va ser de 59.000 milions de dòlars, equivalent a 8,85 bilions de pessetes, el que representa l'octava part del PIB espanyol l'any 1995. Aquesta quantitat no representa més que el 0,27% del PIB conjunt dels països de l'OCDE, ben lluny del mític 0,7%! En contrast, el deute dels països en desenvolupament va créixer en 1995 en un 8%, assolint la xifra rècord d'1,901 bilions d'US dòlars, i els pagaments del servei del deute van ascendir a 194.000 milions de dòlars, (gairebé la meitat del PIB espanyol) i gairebé quatre vegades el muntant de l'ajuda oficial al desenvolupament en 1995!

Per una altra banda l'ajuda oficial al desenvolupament continua sent en la seva majoria préstecs lligats. Ara que s'han liberalitzat gairebé totes les transaccions internacionals privades, l'ajuda lligada és com "un dinosaure que hagués sobreviscut la revolució liberalitzadora"¹⁰. Els seus crítics diuen que distorsiona el comerç i devalua l'ajuda, com ja hem vist. Un estudi de l'OCDE ha trobat que en lligar l'ajuda s'augmenta en un 30% en promig, els preus de les compres i adquisicions. Per la seva part el Banc Mundial estima que tal ineficiència redueix el valor de l'ajuda als receptors en un 15%. Molta gent vol que s'acabin aquestes pràctiques, el Japó i Holanda són els països que

⁸ La qual cosa suposaria una distribució de la riquesa i de l'ingrés més equitativa i que no hi hagi fuga de capitals, la qual sostrau els estalvis dels ciutadans a l'economia nacional.

⁹ "Rich nations make sharp cuts in aid" *Financial Times*. June 2, 1997.

¹⁰ Jonquieres de, Guy. "Tied aid dinosaur defies extenction" *Financial Times*, September 17, 1996

més han avançat en aquest procés, però les resistències són enormes. Espanya, que lliga gairebé tota la seva ajuda oficial, i França, entre altres, s'hi oposen. Els francesos argumenten que abans de deslligar l'ajuda altres països haurien d'augmentar-la als nivells de França que amb un 0,64% el 1994 estava a prop del 0,7%. També s'hi oposen a la reforma els Estats Units, que en altres temps van ser campions contra l'ajuda lligada. Ara, amb els problemes que el govern té per fer acceptar el pressupost d'ajuda per un Congrés cada vegada menys predisposat a l'ajuda externa, ha de justificar-ho augmentant els beneficis que d'ella poden obtenir els exportadors, proveïdors i consultors americans.

7. Reformes possibles de l'ajuda oficial al desenvolupament.

Què es pot fer per millorar l'ajuda oficial al desenvolupament? Es tracta de que arribi als necessitats, que deixi un impacte permanent en el procés de desenvolupament i que sigui eficient (que no consumeixi en administració una gran part dels fons existents per ajuda). Destí, impacte i maneig eficient de l'ajuda, aquestes són les claus de la reforma. La gran qüestió en els nostres dies és si per mitjà d'organitzacions no governamentals, ONG, i altres mecanismes privats alternatius, en lloc de mecanismes públics (estatals o autonòmics), les coses funcionarien millor. El model holandès en el qual el govern canalitza part dels fons a través d'ONG ben establertes en el terreny, pot ser una guia per estudiar la solució a aquesta qüestió. Però no és realista, almenys en l'actualitat, pretendre que tota l'ajuda oficial es faci per mitjà de canals privats no lucratius. No crec que sigui possible ni convenient. En primer lloc, l'ajuda és un instrument d'acció diplomàtica al qual l'estat no renunciarà fàcilment. Per altra banda s'ha de considerar que a la "indústria" de l'ajuda al desenvolupament hi ha grans economies d'escala (en la gestió de l'organització i en la realització de projectes) que es perdrien si l'ajuda es canalitzés a través de centenars o milers de petites organitzacions d'ajuda. Per altra banda s'ha de buscar un impacte el més permanent possible en el procés de desenvolupament, la qual cosa exigeix de vegades projectes grans o d'una cobertura molt gran que estarien fora de l'abast financer i del maneig operatiu d'organitzacions petites. A més es multiplicarien les despeses de funcionament en tenir milers d'agents i cooperants a sou provinents dels fons de l'ajuda.

Aquest no és el temps ni el lloc per fer un anàlisi crític d'aquest conjunt variat d'ONG que canalitzen les ajudes al desenvolupament o humanitàries de ciutadans individuals (Tota l'ajuda prové de la mateixa font en tant que els ciutadans que paguen impostos són la font dels fons de l'AOD). Les ONG, petites i grans, tenen un important paper a complir. En primer lloc mobilitzar les energies de la societat civil, cosa que no fa l'ajuda oficial al desenvolupament amb els seus projectes invisibles i intangibles pel comú dels ciutadans. Solen ser a més eficients en l'aplicació dels seus –normalment escassos– recursos. Crec que s'ha de buscar un equilibri entre la canalització pública i la privada de l'ajuda oficial al desenvolupament, entre les entitats públiques i les ONG, diferent al que avui existeix amb més delegació a les organitzacions que tinguin una forta implantació en els països destinataris de l'ajuda i hagin mostrat més capacitat de produir resultats.

Aplicant-lo al nostre cas: S'ha d'intentar que el govern espanyol i el de la Generalitat "deslliguin" tot el possible l'ajuda, una ajuda que hauria de tenir un component major de donació, que l'organitzin bé i que els seus agents en el terreny estiguin imbuïts per la mística de l'ajuda al desenvolupament i no es considerin mers agents dels interessos exportadors espanyols o catalans. Han d'ajudar a les ONG que provin la seva capacitat de contactar amb els ciutadans pobres dels països destinataris i fer-los arribar l'ajuda. Per la seva banda, els ciutadans que es preocupin per aquestes coses han de fer pressió sobre els governants perquè utilitzin els diners de l'ajuda, que són diners de tots, d'una manera que estigui en consonància amb els desitjos i aspiracions dels contribuents. Sens dubte s'ha de repensar, i re-sentir, l'ajuda al desenvolupament com una activitat complexa, tècnica, però eminentment humanitària, solidària i cívica

en aquesta vila global on la riquesa d'uns pocs està basada en patiments físics i morals dels altres.

Això és el que he de dir-vos avui.